

**Навчально-методичні матеріали для поточного контролю
з дисципліни
«Етномовні процеси в Україні другої половини ХХ – на початку ХХІ ст.»**

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Вчені, які визнають реальне існування елементів (етногенетичних, культурно-історичних) окремих спільнот, які сприяють усвідомленню окремішності від інших етносів:
А) конструктивісти;
В) примордіалісти;
С) етносоціологи.
2. Вчені, які у своїх дослідженнях етнічних процесів акцентують увагу на етнічній самосвідомості (самоідентифікації) та визначають провідну роль етнічної еліти в її творенні:
А) інструменталісти;
В) конструктивісти;
С) модерністи.
3. Автор праць «Думки про федеративне начало в давній Русі», «Риси народної південноруської історії», «Дві східнослов'янські народності»:
А) М. Костомаров;
В) М. Грушевський;
С) М. Драгоманов.
4. Праця М. Костомарова в якій учений фактично першим як етнолог звернув увагу на існування у Давній Русі локальних етносів, а також науково обґрунтував положення про те, що українці є окремим народом:
А) «Дві східнослов'янські народності»;
В) «Книга буття українського народу»;
С) «Історія України в життєписах визначніших діячів».
5. «Етногенез – проблема, так би мовити, міждисциплінарна, вона є прерогативою і історії, і археології, і етнографії, і мовознавства, і антропології. Нехтування хоча б одним якимось видом джерел може привести до дуже небажаних і прикрих наслідків». На цьому наголошував:
А) В. Євтух;
В) М. Брайчевський;
С) Ф. Капоторті.
6. «Різновид соціальної структури, функціонально та ієрархічно організована множина спільнот і груп, об'єднаних насамперед етнічною ознакою» – це:
А) «етнонаціональна структура» за В. Євтухом;
В) «етнічна меншина» за Ф. Капоторті;
С) «новітні етнічні меншини України» за В. Крисаченком.

7. За визначенням «етнічна меншина» – це група населення, яка відрізняється від основної групи населення своїм етнічним походженням чи то своєю національністю, чи то своєю мовою, чи то своєю релігією; за своєю кількістю поступається основній групі населення; не займає домінантної позиції в країні; демонструє бажання зберігати свою самобутність і свою культуру, традиції, релігію чи мову; не складається з недавніх іммігрантів або біженців; має глибоке коріння в країні проживання (як правило громадяни цієї країни)».

- А) В. Крисаченка;
- В) Ф. Капоторті;
- С) М. Брайчевського.

8. Під час проведення перепису населення 1989 року найменування етносів були розташовані:

- А) за алфавітом;
- В) за їхньою «ієрархією» в складі СРСР;
- С) за чисельністю.

9. Під час проведення перепису населення 1989 року найменування етносів поділялись:

- А) на десять груп;
- В) на три групи;
- С) на сім груп.

10. За результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 року, на території України мешкало:

- А) 130 етносів;
- В) 132 етноси;
- С) 115 етносів.

11. Український науковець який запропонував розподілити етнічні меншини України на дві частини: історичні та новітні:

- А) В.Крисаченко;
- В) М. Брайчевський;
- С) М.Гумільов.

12. Визначальною ознакою демографічних процесів в Україні впродовж 1989–2001 рр. стало:

- А) скорочення загальної чисельності населення;
- В) збільшення загальної чисельності населення;
- С) загальна чисельність населення суттєво не змінилася.

13. Володіння та активне використання особою чи групою осіб (певною

частиною етносу) одночасно двох мов:

- А) диглосія;
- В) білінгвізм;
- С) мовна асиміляція.

14. Нерівний соціальний статус двох мов, коли перевагу має домінантна мова, має назву:

- А) диглосія;
- В) білінгвізм;
- С) мовна дискримінація.

15. Шлюбні відносини між особами, які належать до одної етнічної групи має назву:

- А) ендогамний шлюб;
- В) екзогамний шлюб;
- С) левіратний шлюб.

16. Історично сформована на певній території, стійка сукупність людей, що володіє єдиною мовою, спільними, відносно стабільними особливостями культури і психіки, а також спільною самосвідомістю (самосвідомістю своєї єдності і відмінності від інших подібних утворень), зафіксованим у самоназві—це:

- А) народність;
- В) нація;
- С) етнос.

17. Мова домінантної більшості, яка, як правило, має статус державної, функціонує у всіх сферах суспільного життя, як рідна мова для етнічної більшості та друга мова для представників етнічних меншинних груп. Ця функціональна нерівність мов у суспільстві має назву:

- А) диглосія;
- В) суржик;
- С) білінгвізм.

18. Чисельно менший, але політично домінантний етнос має назву:

- А) домінантна меншість;
- В) домінантна більшість;
- С) масовий етнос.

19. Чисельна та політична більшість, етнічне ядро політичної нації, навколо якого відбувається консолідація етнічних меншин та представників окремих етносів – це:

- А) домінантна більшість;
- В) масовий етнос;
- С) домінантна меншість.

20. Чисельно найбільший, але підпорядкований етнос в умовах відсутності власної державності, який за своїм статусом не відрізняється від меншинних груп, і зазнає мовної та етнічної асиміляції з боку домінантної меншості, має назву:
- A) масовий етнос;
 - B) домінантна більшість;
 - C) домінантна меншість.
21. Втрата своєї мови особою, етнічною групою чи народом і перехід на мову іншого народу, а також утрата мовою своїх оригінальних рис під впливом мови панівної нації – це:
- A) мовна асиміляція;
 - B) мовна деформація;
 - C) суржикізація.
22. Мова домінантного етносу (домінантної більшості чи домінантної меншості) яка набуває поширення не лише в середовищі власного етносу, але й серед представників інших етносів як друга мова – це:
- A) домінантна мова;
 - B) мовна асиміляція;
 - C) диглосія.
23. Зосередження в межах окремих адміністративно-територіальних утворень чи поселень, де окремий етнос переважає за чисельністю представників інших етносів має назву:
- A) компактний тип розселення;
 - B) дисперсний тип розселення.
24. Розселення поодиноких осіб, родин та груп представників окремих етносів у іноетнічному середовищі. Цей тип розселення обмежує можливості самовідтворення у власному етнічному середовищі та прискорює процеси мовної та етнічної асиміляції і має назву:
- A) компактний тип розселення;
 - B) дисперсний тип розселення.
25. Наукова галузь у межах, яка досліджує особливості процесу відтворення

етносів та динаміку їхньої чисельності на основі статистичних матеріалів, насамперед переписів населення:

- А) етнодемографія;
- В) етносоціологія;
- С) етнологія.

26. Усвідомлення особою власної належності до етнічної спільноти в процесі етнічної соціалізації (етнізації). Розпочинається з дитинства й триває протягом усього життя людини – це:

- А) етнічна ідентичність;
- В) етнічна ідентифікація;
- С) етнічна інтеграція.

27. Успішна адаптація меншинних етнічних груп до нового етнокультурного середовища, включаючи володіння державною мовою, при збереженні власної етнічної ідентичності, у тому числі й власної мови як рідної має назву:

- А) етнічна ідентифікація;
- В) етнічна сепарація;
- С) етнічна інтеграція.

28. Різновид колективної солідарності, яка формується на основі системи культурно-символічних ознак у процесі етнічної самоідентифікації. Етнічна ідентичність найбільш повно проявляється в умовах міжетнічних взаємин – це:

- А) етнічна ідентифікація;
- В) етнічна сепарація;
- С) етнічна інтеграція.

29. Система специфічних духовно-культурних цінностей окремого етносу, що виявляється в поведінці його представників – це

30. Один із дієвих засобів збереження власної ідентичності в умовах іноетнічного оточення, самоізоляція, характерна для представників окремих етносів, які не можуть чи не бажають інтегруватися до нового для них етнокультурного середовища має назву:

- А) етнічна самосвідомість;
- В) етнічна сегрегація;
- С) етнічна стабільність.

31. Локальна частина етносу, що зберігає специфічні риси традиційно-

побутової культури, обрядовості та має діалектичні відмінності в мові при визнанні загальноетнічної ідентичності має назву:

- А) етнонаціональна (етнічна) меншина;
- В) етнографічна група;
- С) регіональна меншина.

32. Свідоме утаємнення представниками окремих етнічних груп власного етнічного походження:

- А) латентність;
- В) криптоетнічність;
- С) самоізоляція.

33. Усталена етносоціальна спільнота, що складається з етнічної більшості та інтегрованих з нею етнічних меншинних груп і має власну державу чи бореться за її створення – це:

- А) етнос;
- В) нація;
- С) громадянське суспільство.

34. Некодифікована проміжна субмова, яка виникає внаслідок тривалого контактного білінгвізму в його диглосній формі і виконує роль перехідного етапу у витісненні домінантною мовою підпорядкованої має назву:

- А) рідна мова;
- В) суржик;
- С) діалект.

35. Сукупність усіх мов, територіальних діалектів, функціональних стилів, які використовуються в країні для забезпечення комунікації на всіх суспільних рівнях – це:

- А) мовна стабільність;
- В) мовна стійкість;
- С) мовна ситуація.

Відкриті питання для поточного контролю

Історико-етнологічна наука, її мета та функції.

Етапи розвитку історико-етнологічних досліджень в Україні. Тематичне та інституційне наповнення сучасної української етнологічної науки.

Джерела для дослідження етнодемографічних процесів в Україні.

Переписи населення.

Поняттєво-термінологічний апарат історико-етнологічних досліджень.

Етнологія. Етнодемографія. Соціолінгвістика.

Етнічна більшість та етнічні меншини. Підпорядкована етнічна більшість (масовий етнос) та домінантна етнічна меншина.

Поняття мовної та етнічної асиміляції. Природна та насильницька (штучна) асиміляція. Ендогамія та екзогамія.

Демографічні процеси. Природний приріст та депопуляція. Міграційні процеси. Урбанізація та її наслідки.

Традиційні та новітні етнічні меншини. Представники окремих етносів та групи мігрантів. Компактний та дисперсний тип розселення.

Вплив доби власної державності та доби бездержавності на етномовні процеси в Україні. Російщення України та українців за часів Російської імперії та СРСР.

Державний статус української мови. Мовна стійкість та стабільність мовного середовища. Природна двомовність етнічних меншин та штучна двомовність підпорядкованої більшості.

Поняття етногенезу та його складові: антропогенез, культурогенез, глотогенез.

Форми етнічної взаємодії, асиміляційні процеси. Україногенез на тлі етногенезу інших європейських етносів.

Формування українського етносу (русів) в добу раннього Середньовіччя.

Склавіни та анти. Київська Русь. Зміни етноніму: Русь та Україна.

Основні тенденції демографічних та етномовних процесів в Україні XVII–XVIII ст.

Демографічні та етномовні процеси в Україні XIX ст. Початок формування західної та східної української діаспори.

Демографічні втрати України внаслідок Першої світової війни та поразки Української революції 1917–1921 рр.

Демографічні втрати України від Голодомору 1921–1923 рр.

Природний приріст чисельності населення України другої половини 20-х рр. та втрати від насильницької колективізації та розкуркулення наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. XX ст.

Перепис населення України 1926 року і його найбільш повне інформаційне наповнення для дослідження етномовних процесів в Україні.

Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид українського народу.

«Репресований» перепис населення 1937 року та фальшований перепис 1939 року.

Зміни чисельності та етнічного складу населення України (у межах УСРР) за 1926–1937 рр.

Репресії сталінського режиму проти українських науковців: істориків, етнологів, демографів та філологів.

Чисельність та етнічний склад населення західноукраїнських земель у 20-ті – 30-ті рр. XX ст. (Галичини, Західної Волині, Буковини, Закарпаття).

Сталінські депортації населення України 30-х – 40-х рр. XX ст. та їхній вплив на зміни етнічного складу населення України.

Зміни чисельності та етнічного складу населення України в часи Другої світової війни та перше повоєнне десятиліття. Голодомор 1946–1947 рр.

Російський комуністичний та німецький нацистський тоталітарні режими: репресії за етнічними та соціальними ознаками: демографічні втрати України.

Радянські переписи населення України 1959, 1970, 1979, 1989 рр.

Зміни загальної чисельності населення України, її міського та сільського населення за трьома міжпереписними періодами.

Українці та етнічні меншини. Зміни етномовної структури населення України за 1959–1989 рр.

Російщення населення урбаністичного середовища східних та південних областей України за 1959–1989 рр.

Територіальні та поселенські відмінності етномовного складу населення України за 1959–1989 рр.

Перший Всеукраїнський перепис населення 2001 року.

Зміни загальної чисельності населення України, її міського та сільського населення наприкінці XX – на початку XXI ст.

Розгортання депопуляції та посилення міграційних процесів наприкінці XX – на початку XXI ст.

Чисельність та територіальне розміщення українців наприкінці XX – на початку XXI ст.

Мовна структура українців у сучасній Україні як наслідок інерційних впливів етномовних процесів доби бездержавності.

Чисельність та територіальне розміщення етнічних меншин та представників окремих етносів в Україні наприкінці XX – на початку XXI ст.

Повернення кримських татар на історичну Батьківщині наприкінці XX – на початку XXI ст. Анексія Криму Російською Федерацією 2014 року.

Етнічні межі та історія формування державного кордону України.

Адміністративно-територіальний устрій українського прикордоння.

Вплив міграційних та асиміляційних процесів на етномовну структуру населення міст та районів прикордонних областей.

Територіальні особливості етномовного складу міського та сільського населення прикордонних областей.

Адміністративно-територіальний устрій Харківської області та особливості територіального розміщення населення на її теренах на початку XXI ст.

Чисельність та етномовний склад населення Харківської області, її міського та сільського населення.

Чисельність та етномовний склад населення міста Харкова.

Чисельність та етномовний склад населення 6-ти міст обласного підпорядкування та 27-ми районів Харківської області.

Чисельність та етномовний склад населення прикордоння Харкіщини.

Західна та українська діаспора: етапи її формування та сучасний стан.

Східна українська діаспора: історія формування та сучасний стан.

Втрачені українські етнічні території у складі сусідніх держав.

Чисельність та етнічний склад тимчасово окупованих українських територій (Крим та частина Донецької та Луганської областей).

Участь України в міграційних процесах в сучасному глобалізованому світі.

Сучасна трудова міграція українців: причини, масштаби, напрями та наслідки. Новітні мігранти на теренах України.